

דוד אבידן:

הקרב האבוד

על ראשיהפירמיה

לפני שבועות אחדים צילצלה אליי עיתונאית לרגל הופעת אנתולוגיית שירת-נשים, בת 25 משורות. "תגיד לי, שאלה, יש עשרים וחמש משורות טובות בישראל?"

היא נדהמה. היא רהומה, כנראה, עד היום. אבל זה המצב. המיבנה הפירמידאלי של העוסקים בכתיבת שירה הוא עצום בגודלו ורבי-מפלסי. אבל למעלה, בצמרת, יש 13-12 משוררים עיליים.

אז כמה יש מתוך זה בישראל הקטנה? שאלה קשה ומסוכנת. אפשר לשקלל ולהגיע, לכל היותר, ל-2 (בעיגול כלפי מעלה). המיספר הנכון יהיה, כנראה, 1.5 או 1.7. או אולי, עם קצת מזל, 2.2.

מה עושים עם נתון מתסכל כזה? קודם-כל נרגעים, וקובעים שהוא לא מתסכל. כפי שכבר אמרתי פעם, יש מקום בחלל-העשייה-השירית לכל רמה, בתנאי שהיא מיוצגת על רמתה המיטבית. טוב, שמיליונים עוסקים בכתיבת שירה — אחרת לא היה המיבנה הפירמידאלי מתקים.

אבל מה? צריך להיות סדר. כל אחד צריך לדעת את מקומו. ואם הוא לא יודע, אפשר לסייע לו לדעת.

צעצוע חדש

אנחנו עוסקים, אפוא, כאן במדרג סטאטי השואף לדינאמי. אבל בתנאים קשים: ארץ קטנה, מיספר יחסי גדול של כותבי שירים, הרבה אגו ומעט מאוד כסף. באורח טיבעי, יש לחץ חזק מלמטה וניסיונות היסטוריים לשנות את המידרג (או את המפה). הגיל הפטאלי הוא ספיחה-מישים — או שאתה עושה את המכה או שאתה מוכה.

ומי רוצה להיות מוכה? השתמשתי במילה "היסטוריה". יש מונחים יותר ספציפיים: "קריזה", "פאראנויה", "סכיוור" פאראנויה ועוד. המצב הוא כפירוש נאורוטי.

בארץ הזאת נשתרר בשנים האחרונות תהו ובהו... אסכולות בידיוניות ופואטיקות סינתטיות צצות מדי שבוע... משוררים חסרי-כישרון מארגנים מילחמות לרימום מעמדם ונחבלים... זהו מצב הטעון טיפול קבוע."

היחס בין המיספר הזעור, שממוקם בראש הפירמידה, לבין הבטן הרחבה של תחתית הפירמידה ואמצעה — הוא לא רק קריטי, אלא ממש פטאלי. כל יום שעובר — מחריף את הנאורוזה. בניסיונות הנואשים לטיפוס למעלה צץ באחרונה צעצוע חדש, לקוח ממינוחי מדעי-הסיפור: פואטיקה. כל מורד-לדעת-עצמו בגיל-העמידה, המנסה, לקראת סוף המירוץ, לשפר את מעמדו במידרג, נושא לפניו, לפתע, פואטיקה חדשה. זוהי, בעצם, מעין מכות-דנטגן ישנה, בעלת מיטען תיאורטי רדוד, אבל היא מוסיפה לבעליה נפח וחשיבות.

וכך נוצר מצב, שבו יש לפתע יותר פואטיקות מאשר משוררים.

טיפול קבוע

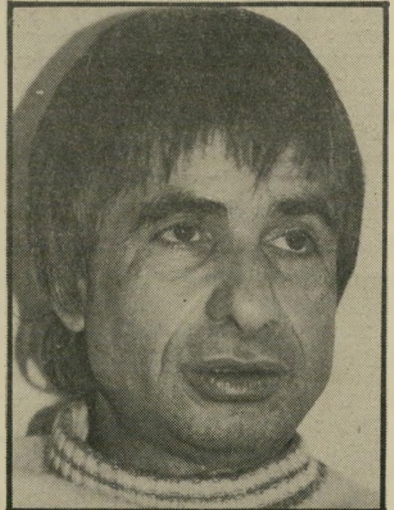
כל מי שלא מצליח לטפס (והסיפורת אינה למרבה הצער, עץ או סולם), כלומר כל המנסים מתחילים בשלב מסוים להשתולל. יש עקומות-השתוללות בשירה העברית. אנשים מאבדים את עשתונותיהם ותוקפים את ראשיהפירמידה.

הם עושים זאת ללא חישוב, כמובן. הם נדהמים, כאשר ננקטת נגדם פעולת-נגד אלימה ומכרעת. הם חשים עלבון, כאב וכלימה.

אבל מה לעשות? כבר אמרתי ופוליטיקה אחרונות (השירה כפוליטיקה והפוליטיקה כשירה), שבמשך החודשים הקרובים יאלץ כל מיפעל יצירתי ראוי לשמו בארץ הזאת ליהפך גם למכות-מילחמה.

מילחמה זה הכל: גהות, תברואה, סדר, תיקון נתונים, וכמובן גם מהלומות. אלה קרבות-נייר, כמובן, ומי שמצליח להתייחס אליהם בתורת שכאלה בלבד — יוצא פחות פגוע. אבל הפיגועים חוצים את מחסום הנייר במיקרים רבים ופוגעים במערכות האורגניות והעיצוביות. אז מה לעשות?

אין מה לעשות — משום שבארץ הזאת נשתרר בשנים האחרונות תהו ובהו. אסכולות בידיוניות ופואטיקות סינתטיות צצות מדי שבוע. משוררים חסרי-כישרון מארגנים מילחמות לרימום מעמדם ונחבלים.

דוד אבידן: מכות-מילחמה

זהו מצב, הטעון טיפול קבוע. זוהי עבודה קשה, לא נעימה, לא מהנה, משום שאתה מנהל קרבות עם יישויות נחותות. לפעמים הכרחי להכות מתחת לחגורה (תלוי איפה חגורה החגורה). לעיתים קרובות אין ברירה אלא לגעת ולהרוץ. עבודת-שיטור במובנה האלמנטארי ביותר.

לא מוותרים

הקושי הוא, שתוך כדי כך צריך גם לשרד מסרים גבוהים: נורמות, תיאוריות, שפיות מורכבת, קידמה מילולית. והעיקר: שתוך כדי כך צריך גם ליצור.

המילחמה היא כפויית-טובה. היא גולת זמן. היא מסבכת במסלולי-תגובה-זנקים ארוכים מן המתוכנן. היא יכולה — וצריכה — להיות איכותית בניסוחה, אבל פולמוס אינו תחליף ליצירה.

מה עושים? עושים מה שעושים בכל מילחמה — מה שדרוש, לא מתעקשים להכניע את כל המתקומם ולנרמל את כל המשתולל, אבל מנסים. כלשון המעטה: להעמיד רברים במקומם. המחשבה על הסדר הקוסמי (להבדיל מאי-הסדר הישראלי) מרגיעה מאוד: תרומה לסדר זה היא כבר יצירה.

אנשים היוצרים יצירות חשובות והנמנים עם החוג הקטן של המשוררים, העושה את העבודה העילית בכל דור, הם אנשים לוחמים מטיבעם.

כל המנסים לטפס מתחילים בשלב מסוים להשתולל... מאבדים את עשתונותיהם ותוקפים את ראש הפירמידה... הם נדהמים, כאשר ננקטת נגדם פעולת-נגד אלימה ומכרעת."

הם מעדיפים, כמובן, להשקיע את האנרגיה הלחימתית שלהם ביצירתם. אבל הם מודעים להובתם השיטורית.

אני חוזר על המלה שיטור בעליות מסויימת. משום שכדאי לשמור על גבולות-השיטור ולא להיגרר למילחמות טוטאליות. כלישכן גרעני ניות. אם כי גם זה יכול לקרות, ואין להיבהל.

אז מה עושים בינתיים? שומרים על רצף תצפית ורציני ונחרזים בהקפדה את המטרות. המטרה הסופית היא לא שיהיה שקט (חלילה), אלא שיהיה מה שמכונה באקוסטיקה "רעש לבן". הרחש הטוב, שבו נוצרת יצירה שירית/סיפורתית לדרגותיה, מבלי שמישהו ינסה לשנות את גורלו/דירוגו ככוח או בהטרדות. ועד אז — יש קצת רעש כהה. לא נורא. הארץ הזאת שקטה כ-20 שנה בתחום הסיפורת. אז

שתקעש קצת לזמן-מה, עד שלא יהיה צורך בכך עוד.

רק שיהיה ברור: לא מוותרים. מכים ומסדירים ומודדים והורדים ואפילו ממותמים, עד שהאובייקט המפריע חוזר למישבצת שלו. ואם הוא לא חוזר במיקרה (שהרי הכל, כאמור, דינאמי) — אז המאבק נמשך: ומי שגובר — גובר. הנחמה היא, שזה לא קשה במיוחד, רק קצת מטריד. מה לעשות.

דוב הכסף

למונג'ל קורטיז

טונג'ל קורטיז מצלצל מברלין להודיע שזכה בפרס דוב הכסף לשחקן המצטיין בפסטיבל הסרטים של ברלין (על מישחקו בסרטו של שמעון דותן חיוך הגדי המבוסס על סיפרו של דויד גרוסמן).

איך אתה מרגיש? כמו דוב. מכסף.

אתה זוכר, כשנפגשנו בברלין אמרת לי: "השנה אני מקבל את הפרס". איך ידעת כבר אז? פשוט ידעתי. בלי צניעות מזוייפת, זה היה המישחק הכי טוב שלי אי פעם.

ומה אתה עושה עכשיו? שותה גראפה (יידישרף משובה) עם הניאלה. לחיים. ומה בקשר לישראל?

אנחנו מחפשים עכשיו מימון גרמני לסרט הדוקומנטארי על קפה, "פראק" (בתל-אביב). טונג'ל כתב, בהיותו כאן, תסריט על פינת האמנים בקפה פראק. הוא קרא לתסריט: "שמשון" הולצמן (הצייר) צובע את השמיים בכחול". מפיק ישראלי כבר הסכים לממן את מחצית עלות הסרט. בתנאי שיימצא גם מפיק זר. אתה יודע, אצלנו הולצמן שוב התחיל לצייר את השמיים בכחול. אביב.

כאן דוב הכסף עוד מצייר בלבן. תמסור דיש להולצמן, לשלמה שבא, לאורלנד. איי לאב יו. את כל בית ישראל? את כל ישראל בולה.

ומה עם קדחת-המערות (טונג'ל חלה בקדחת מערות בעת הסרטת חיוך הגדי)?

(כטון נוסטאלגי) הלכה עם המערות. העיקר שתשמרו לי על השמיים הכחולים של הולצמן. נשמור. אין לנו ברירה. קשב

תרבות

מוספים סיפורתיים

מעט השירים אשר פורסמו השבוע בכל מוספי הסיפורת הופיעו בשניים בלבד: בידועות אחרונות ובמעריב. שלושת המוספים האחרים ויתרו על השורות המנוקדות לטובת נושאים אחרים. ואולי שיריו של מארק דראצינסקי בן ה-27. עולה חדש מברית-המועצות, אשר פורסמו בידועות אחרונות הם מן היפים שהופיעו באחרונה במוספי-הסיפורת. על אף הסיגנון המסורבל, העברית-הלא-ישראלית והעילגות של העולה החדש, מה שצוייח שוב כי אין השירה נזקקת למעברות הלשון של האקדמיה (להיפך, חרותו הפנימית של המשורר היא מעברת לעצמה) ובכוחה להיוולד אף בלא מיהשפיר של "שפה תקינה", בדיוק כשם שכישור-התאום יכול להישפף גם בתנועות-ידידיו של אילם:

פה צלול ומרטט יתעורר הבקר ויהיה כל המראה חזר ארוה ועירה יתן שתות רדות מאיר התכלת ואזכר ואשכח ואשמר על הנשכח.

אומר דראצינסקי בשיריו, הנכתבים באותה עברית אשר אצלנו מונחת כבזבזים ואצל יהודי הגולה שמורה עם הטלית והתפילין.

מעולם לא היתה הסיפורת באופנה כמו היום. עיתונים, שבועונים, מקומונים, רדיו וטלוויזיה — עולים על גדותיהם מרוב סיפורת. סופרים ומשוררים מתראיינים, כותבים טורים, מרכלים, מספקים פרופילים, כתבות שער — כל להם חדשות בשבילך.

רברים אלה, של אייל מגד (הפעם בהארץ), איש לא היה מפסיד אילו לא נאמרו. מה גם שאומנם הוא עצמו "חוטא" לא קטן, אשר מרבית פעילותו הסיפורתית סובבת בתחומם של אותם חטאים הנזכרים ברבריו. שכן מגד הצעיר ידוע כמראיין, בעל-טור (פתחון פה), שיחות קירבה בידועות אחרונות, מתראיין למקומונים,

לטלוויזיה וכו', ובעצם, מה רע במצב שבו "הסיפורת יוצאת משמורת המוספים הסיפורתיים והופכת לנחלת הכלל" כלשונו? האם לא מן הראוי לברך על היציאה מן ה"שמורות" השמורות? והאם עדיף להשאיר את כימתי התיקשורת לפלילים, לספורט ולבידור? ומה פסול מצא בהתעניינותם של "רודות וגיסים"? אייל מגד לא כותב את שיריו בשבילי ואני איני כותב את שיריי בשבילו: שנינו כותבים לאותו קהל אלמוני, המורכב בין היתר מדורות וגיסים, וככל שירבו, כן ייטב.

בבדל פחס / בגיגי השבור ובעפרוני האדום / לצייר את שמך / את שם פיך / את סימן רגליך / בקיר של אף אחד / בדת האסורה / לחרות את שם גופך / עד שלהב תערי / יגיר דם / והאבן תזעק / והקיר ינשום כמו חזה.

שורות נהדרות אלו, מתוך שיר בשם שירבוט, מאת הספרדי אוקטביו פאו (תרגום: טל ניצן), אשר פורסם אף הוא בידועות אחרונות. מתחבר באופן מפתיע עם האווירה השוררת בציוריו המיוחדים-לשבח של אהרן מסג. על האחרון כותבת דורית קינד בעל המישמר, ברשימה רגישה ואינטליגנטית, שהזכירה לי את תערוכתו של מסג הנעלת בימים אלה. כותבת קינד:

כשמסג בוחר מוטיבים "הדורשים" כשלעצמם את ההתממשות בצבע והפוכם לשדות, לשירבוטים שחורים מלווים בחרי-טות... בהכרח הוא קשור לתפיסה מסויימת האוהבת את האמבלמאטי והמאגני... הוא עוסק במאגיה (אולי שחורה)... דומה שהחריטות השונות משמשות לגילוי הרבדים

אהרון מסג: "נוף", רישום גרפי (צילום: מנוחה ברפמן)

של מטה ומשיכות המיכחול החד-פעמיות יוצרות, בדיוק כמו החריטה, לחש שמסייע בכישוף, ומסג מצליח, תערוכת חובה. אני מסכים.

כשמופיעות בעיתוני סוף-השבוע כעשר ביקורות על שתי תערוכות ציור, זו של לאה ניקל וזו של אבי יעקובוביץ, ניתנת הודמנות לעמוד על רמתן ולעקוב אחר ההירדרדות הרבה בתחום זה. רובן המכריע של הרשימות, הנכתבות בשפה נולגארית, כוללת התייחסות שיטחית, לגלגנית, בת חמש-שבע שורות, לפי חוקי הזבנג וגמרנו' ובשיטת הסרט הנע. באין עריכה מפקחת ובאין קריטריונים של אתיקה, התפתח בין מבקרי-הציור סלנג סתמי נטול מחשבה ורגישות, המורכב בעיקר מהערות בנאליות החוזרות על עצמן מביקורת לביקורת — וחלוקת ציונים. "האבסטרקטיה של העבודות חשודה בעיניי, התחום הזה של ההפשטה נראה לי מבוי סתום." קובע דויד גינתון (קול תל-אביב), אחרי ביקור בתערוכת אבי יעקובוביץ בגלריה מבט. ומה אומר ניסים מבורך (הארץ) על אותה תערוכה? "הצופה לא יעמוד, כך נראה, נפעם מול העבודות האלה, אך בשום פנים ואופן הן לא יגרמו לו לעוות את פניו מתוך סלידה, או לשאת את רגליו ולנוס מן המקום. כפי שיקרה לעיתים תכופות בזמן האחרון." מכבר חדלתי לחפש בביקורת שלנו הגות מעמיקה, אך קצת הגינות ומעט התחשבות לא היו מזויקים. מגדיל מכולם, כרגיל, רפי לביא (העיר), בסיגנונו הוול והמעליב, והאמנים קוראים, נפגעים ושותקים.

שמחתי לראות בין ההשפעות החיוביות של מדור זה את צוצו של "דור המשך". הכוכב הצעיר האחרון לפי שעה הוא גיורא לשם, שהבאסטה שלו בעל המישמר נחנכה תחת הכותרת מעט לעת. ברוכים הבאים.

שמעון צמרת